EIROPAS
KOMISIJA

Briselē, 15.10.2020.
COM(2020) 635 final

KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI UN EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI

Dabas stāvoklis Eiropas Savienībā

Ziņojums par Putnu direktīvā un Dzīvotņu direktīvā aizsargāto sugu un dzīvotņu veidu stāvokli un tendencēm 2013.–2018. gadā

1. Ievads

ES Putnu direktīva[1] un Dzīvotņu direktīva[2] ("dabas direktīvas"), kas ir aizsargājamo teritoriju tīkla *Natura 2000* pamatā, ir ES bioloģiskās daudzveidības politikas stūrakmens. To mērķis ir nodrošināt ES nozīmīgu sugu un dzīvotņu veidu saglabāšanu, aizsargājot visus savvaļas putnus (vairāk nekā 460 sugu), reprezentatīvās un apdraudētās dzīvotnes (233 veidi, no jūraszāļu teritorijām līdz Alpu pļavām) un gandrīz 1400 citu sugu, no sīkiem augiem līdz zīdītājiem, arī daudzas nozīmīgas savvaļas dzīvnieku sugas. Saskaņā ar minētajām direktīvām dalībvalstīm ir pienākums saglabāt un atjaunot šo sugu un dzīvotņu labvēlīgu saglabāšanās stāvokli.

Lai Komisija varētu novērtēt panākto progresu dabas direktīvu mērķu sasniegšanā, dalībvalstīm ir pienākums ik pēc 6 gadiem sniegt ziņojumu saskaņā ar Putnu direktīvas 12. pantu un Dzīvotņu direktīvas 17. pantu, īpaši par to aizsargāto dzīvotņu un sugu saglabāšanās stāvokli un tendencēm. Šis apkopojošais ziņojums, kas ir trešais ES saglabāšanās stāvokļa novērtējums saskaņā ar direktīvām, ir lielākais un visplašākais datu apkopojums un ziņojums par dabas stāvokli Eiropā. Ziņojumā ir dokumentēts dzīvotņu un sugu stāvoklis un tendences 2013.–2018. gadā, par ko ziņojušas 28 dalībvalstis[3], sniedzot aktuālu pārskatu par ES dabas veselību. Ziņojumā ir novērtētas laika gaitā radušās izmaiņas, galvenie noslogojuma faktori un *Natura 2000* tīkla ieguldījums aizsargājamo sugu un dzīvotņu saglabāšanā. Analīzes pamatā ir detalizēts Eiropas Vides aģentūras tehniskais novērtējums[4].

2. Dzīvotņu un sugu stāvoklis un tendences ES

Dalībvalstis iesniedz datus saskaņotā formātā, lai tos varētu ievadīt datubāzēs, kuras Eiropas Vides aģentūra izmanto apkopotiem ES līmeņa novērtējumiem.

Attiecībā uz putniem novērtējums tiek veikts ES līmenī. Aizsargājamās sugas un dzīvotņu veidus, uz kuriem attiecas Dzīvotņu direktīva, novērtē deviņu sauszemes "bioģeogrāfisko" reģionu[5] un piecu jūras reģionu[6] līmenī. Lai nodrošinātu skaidru un konsekventu saziņu,

---

1 Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009/147/EK (2009. gada 30. novembris) par savvaļas putnu aizsardzību (OV L 20, 26.1.2010., 7. lpp.).

2 Padomes Direktīva 92/43/EEK (1992. gada 21. maijs) par dabisko dzīvotņu un savvaļas floras un faunas aizsardzību (OV L 206, 22.7.1992., 7. lpp.).

3 Šajā ziņojumā ir iekļauti arī dati, kurus sniegusi Apvienotā Karaliste, kas no ES izstājās 2020. gada janvārī. Pirmo reizi ziņojumā ir iekļauti dati, kurus sniegusi Horvātija, kas ES pievienojās 2013. gada jūlijā. Rumānija bija vienīgā dalībvalsts, kas neiesniedza ziņojumu par putniem.

4 *Dabas stāvoklis ES – saskaņā ar dabas direktīvām 2013.–2018. gadā sniegto ziņojumu rezultāti*, Eiropas Vides aģentūra; pieejams kopā ar papildu tiešsaistes materiāliem, tostarp kopsavilkumiem pa dalībvalstīm, vietnē:
https://www.eea.europa.eu/themes/biodiversity/state-of-nature-in-the-eu/state-of-nature-2020
https://ec.europa.eu/environment/nature/knowledge/rep_habitats/index_en.htm.

5 Alpu, boreālais, Vidusjūras, Atlantijas, kontinentālais, panoniskais, Melnās jūras, makronēziskais un stepes reģions.

rezultāti tiek parādīti, izmantojot luksofora krāsu kodu (zaļš-dzeltens-sarkans), kas apzīmē "labu", "neapmierinošu" un "sliktu" stāvokli[7]. Visi statistikas rādītāji par vispārējo stāvokli un tendencēm ir sagatavoti, pamatojoties uz ES līmeņa novērtējumiem par atsevišķām dzīvotnēm un sugām.

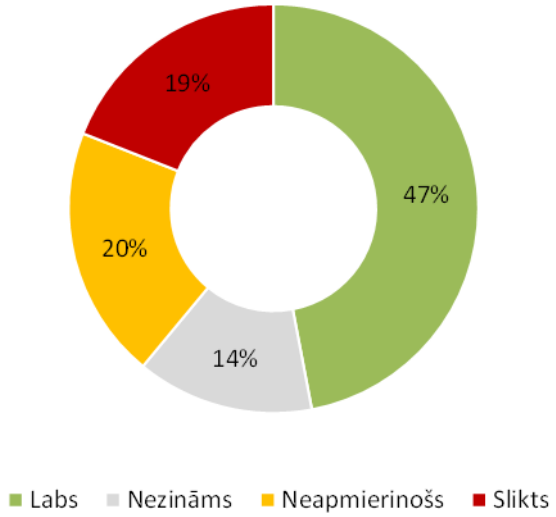
Lai gan šī valstu ziņojumu datu apkopošana ir vajadzīga, lai veiktu novērtējumus ES un bioģeogrāfisko reģionu līmenī, tā var neuzrādīt pozitīvas tendences zemākā (t. i., vietējā, reģionālā vai valsts) līmenī.

2.1. Putni

Putnu direktīva aizsargā visas dalībvalstu Eiropas teritorijā dabā sastopamās savvaļas putnu sugas (vairāk nekā 460 sugu). Minētās direktīvas I pielikumā ir uzskaitītas 197 (pa)sugas, kurām nepieciešami īpaši dzīvotņu saglabāšanas pasākumi, tostarp jānosaka īpašas aizsargājamās teritorijas (ĪAT). Direktīvas II pielikumā ir uzskaitītas 86 (pa)sugas, kuras saskaņā ar valstu tiesību aktiem drīkst medīt.

Putni: populācijas stāvoklis ES līmenī

1. attēls. Putnu sugu populācijas stāvoklis ES

Piezīme. Kopējais novērtējumu skaits ir 463 (viens novērtējums par katru sugu).

Saskaņā ar ES līmeņa novērtējumu 47 % no visām putnu sugām ir labs populācijas stāvoklis, kas ir par 5 procentpunktiem (pp) mazāk nekā 52 % 2015. gadā[8]. No 32 % līdz 39 % ir

---

6 Atlantijas, Baltijas, Melnās jūras, makronēziskais, Vidusjūras reģions.

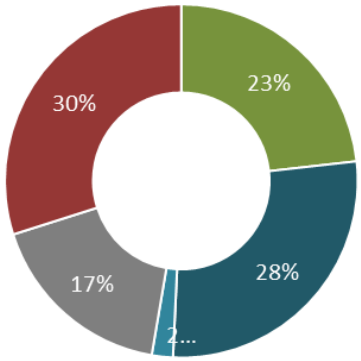
7 Plašāku informāciju par novērtēšanas metodēm saskaņā ar Putnu direktīvu un Dzīvotņu direktīvu skatīt EVA ziņojumā.

8 *Pārskats par dabas stāvokli Eiropas Savienībā: sagatavots pēc ziņojumiem par dabas direktīvu īstenošanu 2007.–2012. gadā*, EVA (2015), Tehniskais ziņojums Nr. 2/2015, ISSN 1725-2237, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2015. gads.

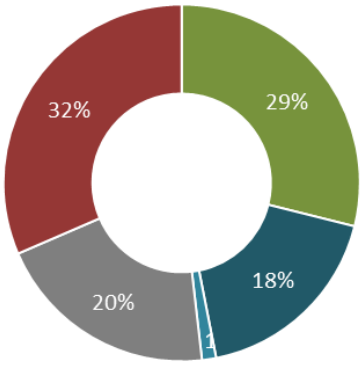
pieaudzis to sugu īpatsvars, kuru stāvoklis ir neapmierinošs un slikts, savukārt 14 % sugu stāvoklis joprojām nav zināms (salīdzinājumā ar 16 % 2015. gadā) ticamu datu trūkuma dēļ.

Putni: populācijas tendences ES līmenī

2a. attēls. Īstermiņa (12 gadu) ligzdojošu putnu populācijas tendences ES līmenī

2b. attēls. Ilgtermiņa (38 gadu) ligzdojošu putnu populācijas tendences ES līmenī

Piezīme. Statistikas pamatā ir 465 īstermiņa un 467 ilgtermiņa ligzdojošu putnu populāciju tendences ES. Tā ietver ierobežota pasugu un bioģeogrāfisko populāciju skaita tendences.

Dalībvalstis ziņoja gan par ligzdojošo, gan ziemojošo putnu populāciju[9] īstermiņa un ilgtermiņa tendencēm, t. i., pēdējo 12 gadu (2007.–2018. gads) un pēdējo 38 gadu laikā (1980.–2018. gads).

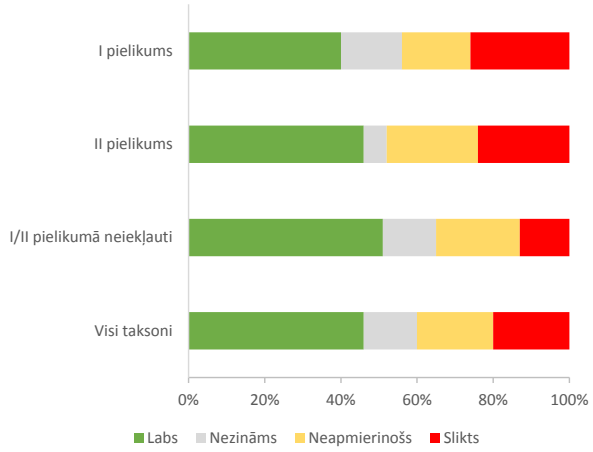
Dati liecina, ka:

- gandrīz trešdaļai (30 %) no visām novērtētajām ligzdojošo putnu sugām ir vērojama īstermiņa lejupslīdes tendence (tāda pati procentuālā daļa kā 2015. gadā);
- īstermiņa ligzdošanas tendences uzrāda par 5 % mazāk sugu ar pieaugošu populāciju nekā 2015. gadā un 7 % pieaugumu sugām ar stabilām vai mainīgām tendencēm; "nezināmu" vērtējumu skaits samazinājās par 2 %;
- attiecībā uz ilgtermiņa ligzdošanas tendencēm samazinājums nedaudz pārsniedz pieaugumu (pretēja tendence bija vērojama 2008.–2012. gadā); tomēr "nezināmu" ilgtermiņa ligzdošanas tendenču īpatsvars samazinājās par 10 pp – no 30 % līdz 20 %; kā arī
- attiecībā uz 91 ziemojošās populācijas tendencēm īstermiņa situācija ir līdzīga 2015. gada situācijai (45 % pieaugums un 29 % samazinājums); 54 % ilgtermiņa tendenču ir vērojams pieaugums, savukārt 13 % – samazinājums (tādējādi pirmās grupas īpatsvars ir samazinājies par 9 pp, savukārt otrā ir saglabājusies gandrīz tādā pašā līmenī).

[9] Sīkāku informāciju skatīt EVA ziņojumā; https://www.eea.europa.eu/themes/biodiversity/state-of-nature-in-the-eu/state-of-nature-2020.

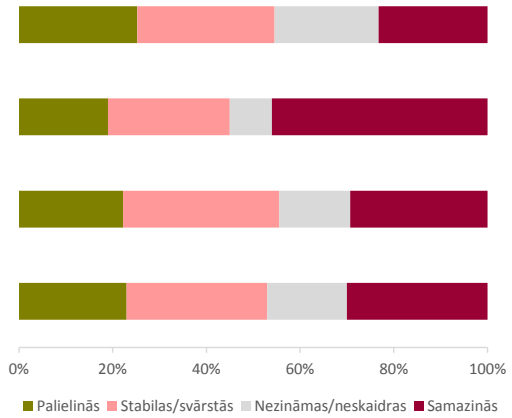
Putnu stāvoklis un tendences atbilstoši to uzskaitījumam Putnu direktīvā

3a. attēls. Direktīvas I un II pielikumā iekļauto, I/II pielikumā neiekļauto un visu putnu sugu populāciju stāvoklis ES

Piezīme. Kopējais novērtējumu skaits ir 505.

3b. attēls. Direktīvas I un II pielikumā iekļauto, I/II pielikumā neiekļauto un visu putnu sugu ligzdojošo populāciju īstermiņa tendences ES

Piezīme. Kopējais novērtējumu skaits ir 465.

Putnu direktīvas I un II pielikumā iekļauto putnu sugu stāvokļa un tendenču analīze rāda, ka:

- salīdzinājumā ar 2015. gadu par 8 pp ir samazinājies to I pielikumā uzskaitīto sugu īpatsvars, kuru stāvoklis ir drošs (no 48 % līdz 40 %), savukārt par 6 pp ir pieaudzis to sugu īpatsvars, kuru stāvoklis ir neapmierinošs un slikts (no 38 % līdz 44 %). Tas liecina par to, ka vairāku I pielikumā uzskaitīto sugu stāvoklis ir pasliktinājies, neraugoties uz īpašajiem dzīvotņu saglabāšanas pasākumiem, kas ir jāveic saskaņā ar direktīvu. Fakts, ka joprojām nav zināms stāvoklis 16 % no I pielikumā uzskaitītajām sugām, rada īpašas bažas, uzsverot nepieciešamību uzlabot šo sugu monitoringa sistēmas dalībvalstīs;
- salīdzinājumā ar 2015. gadu par 9 pp ir samazinājies to II pielikumā uzskaitīto (medījamo) sugu īpatsvars, kuru stāvoklis ir labs (no 55 % līdz 46 %), savukārt par 9 pp ir pieaudzis to sugu īpatsvars, kuru stāvoklis ir neapmierinošs un slikts (no 39 % līdz 48 %); kā arī
- attiecībā uz ligzdojošo putnu īstermiņa populācijas tendencēm vislielākās samazināšanās tendences uzrāda II pielikumā uzskaitītās sugas – aptuveni 46 %, t. i., divreiz lielāks rādītājs nekā I pielikumā uzskaitītajām sugām (23 %).

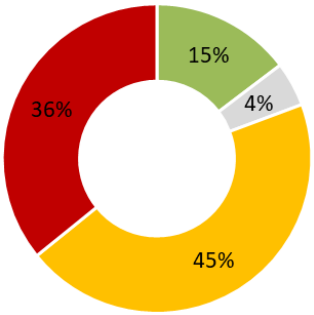
2.2. Dzīvotņu veidi

No 233 dzīvotņu veidiem, kas uzskaitīti Dzīvotņu direktīvas I pielikumā, 224 ir sauszemes dzīvotnes un deviņas ir tikai jūrā sastopamās dzīvotnes. Ziņojumā norādītā sauszemes dzīvotņu teritorija aizņem gandrīz trešdaļu no ES–28 sauszemes teritorijas, kas līdzvērtīga 1,3 miljoniem km^2. Jūras dzīvotņu teritorijas platība ir 0,4 miljoni km^2 no ES ūdeņiem.

Dzīvotnes ir ļoti dažādas. Dažas aptver lielas teritorijas, savukārt citas ir sastopamas tikai ļoti mazās platībās. Meža dzīvotņu veidi ir I pielikuma vislielākā grupa (35 % no visiem veidiem), un tām seko dabiskās un daļēji dabiskās pļavas (14 %). Tādas grupas kā mērenā klimata joslas virsāji un krūmāji, sklerofīlie krūmāji, augstie purvi, dumbrāji un zemie purvi, kā arī klinšu dzīvotnes katra veido tikai aptuveni 5 % no uzskaitītajiem dzīvotņu veidiem.

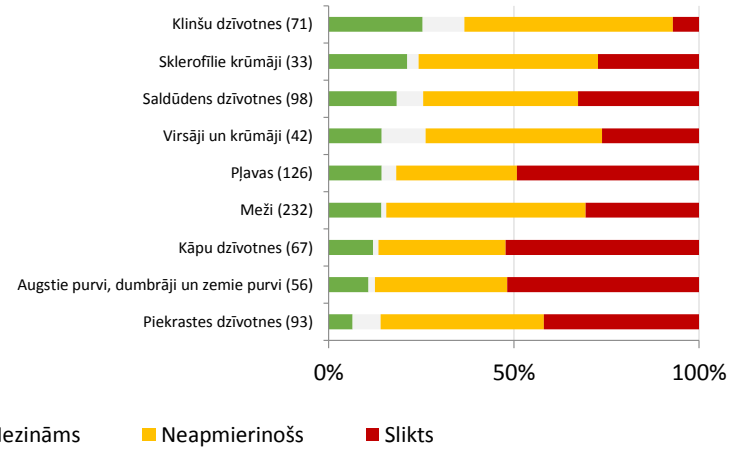
Dzīvotņu saglabāšanās stāvoklis

4 a. attēls. Dzīvotņu saglabāšanās stāvoklis ES līmenī

Piezīme. Statistikas pamatā ir ES dzīvotņu novērtējumi (818).

4b. attēls. Saglabāšanās stāvoklis katrai dzīvotņu grupai ES līmenī

Piezīme. Novērtējumu skaits katrā grupā ir norādīts iekavās. Jūras dzīvotnes ir daļa no "piekrastes dzīvotņu" grupas. Kopējais novērtējumu skaits ir 818.

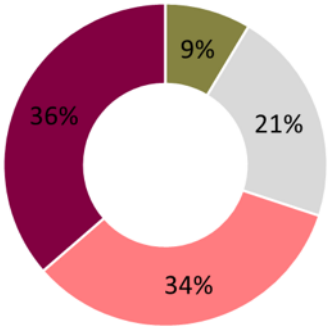
Dzīvotņu saglabāšanās stāvoklis pārskata periodā neuzlabojās. Tikai 15 % no dzīvotņu novērtējumiem ir labs saglabāšanās stāvoklis, salīdzinot ar 16 % 2015. gadā. Lielākajai daļai dzīvotņu ir nelabvēlīgs stāvoklis (45 % – neapmierinošs un 36% – slikts salīdzinājumā ar 47 % un 30 % 2015. gadā). Lai gan neapmierinošā stāvokļa novērtējumu līmenis ir samazinājies par 2 pp, bet sliktā stāvokļa novērtējumu līmenis ir palielinājies par 6 pp, lielākā daļa izmaiņu atspoguļo nevis faktisku pasliktināšanos, bet gan novērtējuma metožu uzlabojumus ES vai dalībvalstu līmenī.

No deviņām ziņojumos iekļautajām dzīvotņu grupām vismazāk "laba stāvokļa" novērtējumu ir piekrastes dzīvotnēm (kas ietver jūras dzīvotņu veidus). Kāpas, augstie purvi, dumbrāji un zemie purvi visbiežāk tiek vērtēti kā sliktā stāvoklī esošas dzīvotnes (vairāk nekā 50 %). Arī pļavas, kurās ietilpst dažas ar sugām ļoti bagātas dzīvotnes, ir pieskaitāmas pie teritorijām ar visaugstāko "slikta stāvokļa" novērtējumu īpatsvaru (49 %). Īpaši sliktā stāvoklī ir pļavas, kurām ir nepieciešama aktīva apsaimniekošana.

Joprojām problēmas rada nepilnīgā informācija par deviņām jūras dzīvotnēm. Nav pieejami dati par saglabāšanās stāvokli aptuveni 26 % dalībvalstu jūras dzīvotņu (salīdzinājumā ar 4 % sauszemes dzīvotņu).

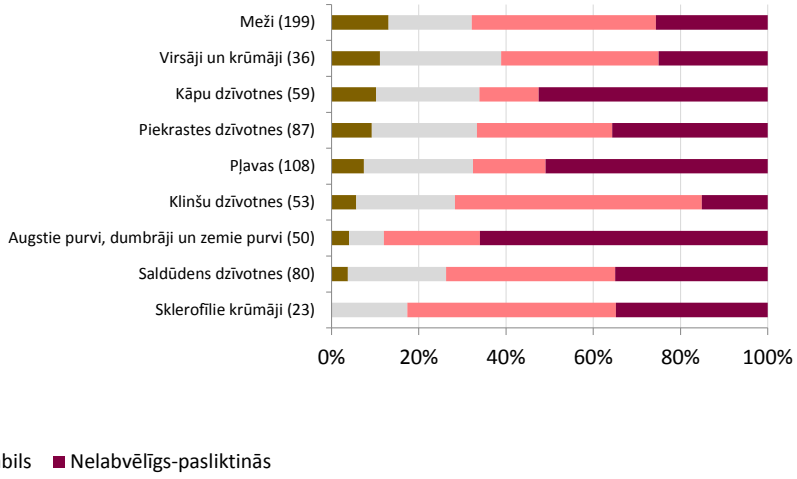
Dzīvotņu saglabāšanās stāvokļa tendences

5 a. attēls. Dzīvotņu ar nelabvēlīgu (t. i., tādu, kas nav labs) vai nezināmu stāvokli saglabāšanās stāvokļa tendences ES līmenī

Piezīme. Saglabāšanās stāvokļa tendences ir noteiktas, pamatojoties uz ES dzīvotņu novērtējumiem (698).

5b. attēls. Dzīvotņu ar nelabvēlīgu (t. i., tādu, kas nav labs) vai nezināmu stāvokli saglabāšanās stāvokļa tendences katrai dzīvotņu grupai ES līmenī

Piezīme. Novērtējumu skaits ir norādīts iekavās. Kopējais novērtējumus skaits ir 698.

ES līmenī 81 % no uzskaitītajām dzīvotnēm stāvoklis tiek vērtēts kā "neapmierinošs" vai "slikts". Tikai 9 % gadījumu ir konstatētas uzlabošanās tendences, savukārt 36 % gadījumu tendences joprojām pasliktinās. Pasliktināšanās tendences ir novērojamas vismaz 25 % no visiem novērtējumiem visās dzīvotņu grupās, izņemot klinšu dzīvotnes (15 %). Augstajiem purviem, dumbrājiem un zemajiem purviem, pļavām un kāpu dzīvotnēm ir vislielākās pasliktināšanās tendences (vairāk nekā 50 % katrai grupai). Attiecībā uz pļavu dzīvotnēm – pasliktinās galvenokārt siena pļavu[10], molīniju pļavu[11] un vairāku veidu daļēji dabisko sauso pļavu[12] saglabāšanās stāvoklis, un tas liecina par to atkarību no ekstensīvas lauksaimniecības prakses, kas visā ES turpina samazināties. Vislielākās uzlabošanās tendences novērtējumos uzrāda meža dzīvotnes (13 %).

2.3. Citas sugas, izņemot putnus

Dzīvotņu direktīvas II, IV un V pielikumā ir uzskaitītas 1389 Eiropas nozīmes sugas[13]. Dažās lielākās taksonomiskajās grupās, piemēram, molusku, posmkāju un vaskulāro augu grupās, ir ļoti zems pielikumos iekļauto sugu īpatsvars. Visvairāk pārstāvētās grupas ir mugurkaulnieki, proti, ir uzskaitītas 85 % abinieku, 70 % rāpuļu, 64 % zīdītāju un 39 % saldūdens zivju sugas.

[10] Šīs grupas dzīvotņu veidi ietver zemieņu siena pļavas (6510) un kalnu siena pļavas (6520).

[11] Molīniju pļavas ar kaļķainu, kūdras vai mālu-dubļu piesātināto augsni (*Molinion caeruleae*) (6410).

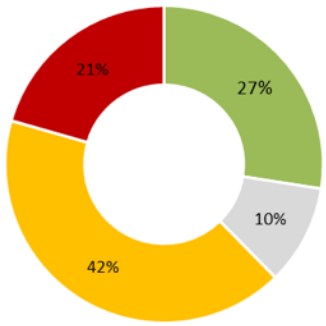
[12] Šīs grupas dzīvotņu veidi ietver daļēji dabisko sauso pļavu un krūmāju apvidus ar kaļķainu augsni (*Festuco-Brometalia*) (6210) un Nordiskās alvas un pirmskembrija perioda kaļķakmens plakankalnes (6280).

[13] II pielikums: sugas, kurām nepieciešams noteikt īpaši aizsargājamas dabas teritorijas (ĪADT) (*Natura 2000* teritorijas) statusu;
IV pielikums: stingri aizsargājamas sugas;
V pielikums: sugas, kuru īpatņu ieguvei savvaļā un izmantošanai var piemērot pārvaldības pasākumus.

Daudzas no sarakstā neiekļautajām sugām, arī daudzas biežāk sastopamās sugas, pozitīvi ietekmē pasākumi, kas tiek īstenoti saskaņā ar direktīvu, tostarp I pielikumā uzskaitīto dzīvotņu veidu aizsardzības pasākumi.

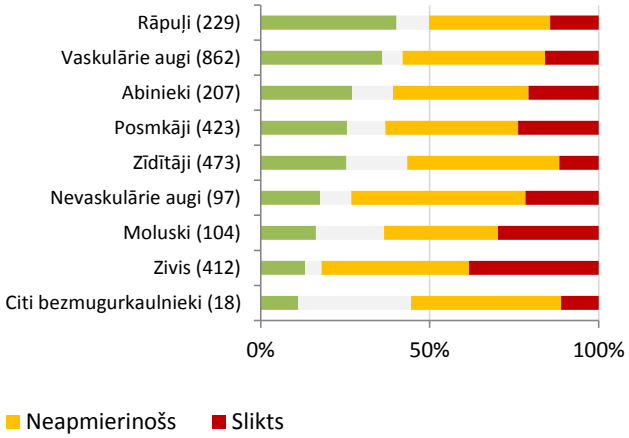
Sugu saglabāšanās stāvoklis

6 a. attēls. Sugu saglabāšanās stāvoklis ES līmenī

Piezīme. Statistika balstās uz ES sugu novērtējumu skaitu (2825).

6b. attēls. Saglabāšanās stāvoklis katrai sugu grupai ES līmenī

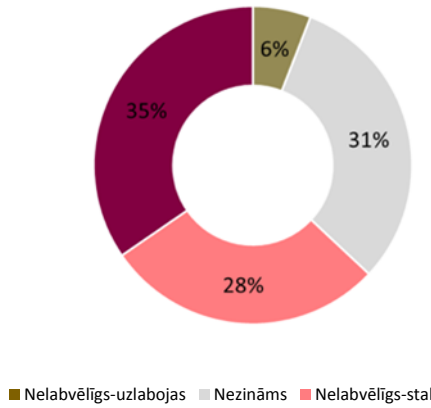
Piezīme. Novērtējumu skaits katrā grupā ir norādīts iekavās. Kopējais novērtējumu skaits ir 2825.

Saskaņā ar novērtējumiem vairāk nekā ceturtajai daļai (27 %) sugu ir labs saglabāšanās stāvoklis, salīdzinot ar 23 % 2015. gadā. 63 % uzrāda neapmierinošu vai sliktu stāvokli, kas ir līdzīgs 2015. gada rādītājam (60 %). "Nezināmu" novērtējumu skaits salīdzinājumā ar iepriekšējo pārskata periodu ir samazinājies (no 17 % līdz 10 %), taču tas joprojām ir ievērojami lielāks nekā dzīvotnēm (4 %). Dalībvalstu līmenī stāvoklis nav zināms vairumam jūras sugu (59 %), salīdzinot ar tikai 8 % sauszemes sugu, kas liecina par to, ka monitoringam nav veltīti pietiekami resursi.

Sugu grupas ar visaugstāko laba stāvokļa īpatsvaru ES līmenī ir rāpuļi un vaskulārie augi (attiecīgi 36 % un 40 %). Aptuveni 30 % gliemju (molusku) un zivju sugu saņēma "slikta stāvokļa" novērtējumu.

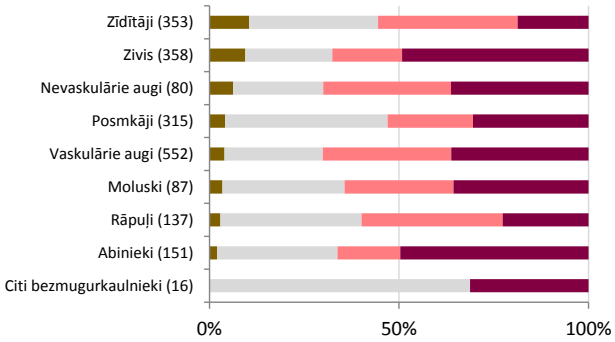
Sugu saglabāšanās stāvokļa tendences

7a. attēls. Sugu ar nelabvēlīgu (t. i., tādu, kas nav labs) vai nezināmu stāvokli saglabāšanās stāvokļa tendences ES līmenī

Piezīme. Saglabāšanās stāvokļa tendences ir noteiktas, pamatojoties uz ES sugu novērtējumiem (2049).

7b. attēls. Sugu ar nelabvēlīgu (t. i., tādu, kas nav labs) vai nezināmu stāvokli saglabāšanās stāvokļa tendences katrai grupai ES līmenī

Piezīme. Novērtējumu skaits ir norādīts iekavās. Kopējais novērtējumu skaits ir 2049.

No 2049 sugām, kuru saglabāšanās stāvoklis ES līmenī ir novērtēts kā neapmierinošs vai slikts, 35 % ir novērota lejupēja un 6 % – augšupēja tendence. Tendence nav zināma 31 % sugu. Izņemot zīdītājus, zivis un nevaskulāros augus (attiecīgi 10 %, 9 % un 6 %), to sugu īpatsvars, kuru stāvoklis ir novērtēts kā neapmierinošs vai slikts, bet ar uzlabošanās tendencēm, joprojām ir mazāks par 5 %. Lai gan zivis uzrāda vairāk augšupejošu tendenču nekā citas sugu grupas, tām (kopā ar abiniekiem) ir arī vislielākais pasliktināšanās tendenču īpatsvars (gandrīz 50 %). Saskaņā ar ziņojumu krasas lejupējas tendences ir novērotas citām sugu grupām, piemēram, tādām pļavu sugām kā pļavraibeņu sugas tauriņiem *(Euphydryas aurinia)* un *Jurinea cyanoides* dadzim.

3. Stāvokļa attīstība un tendences

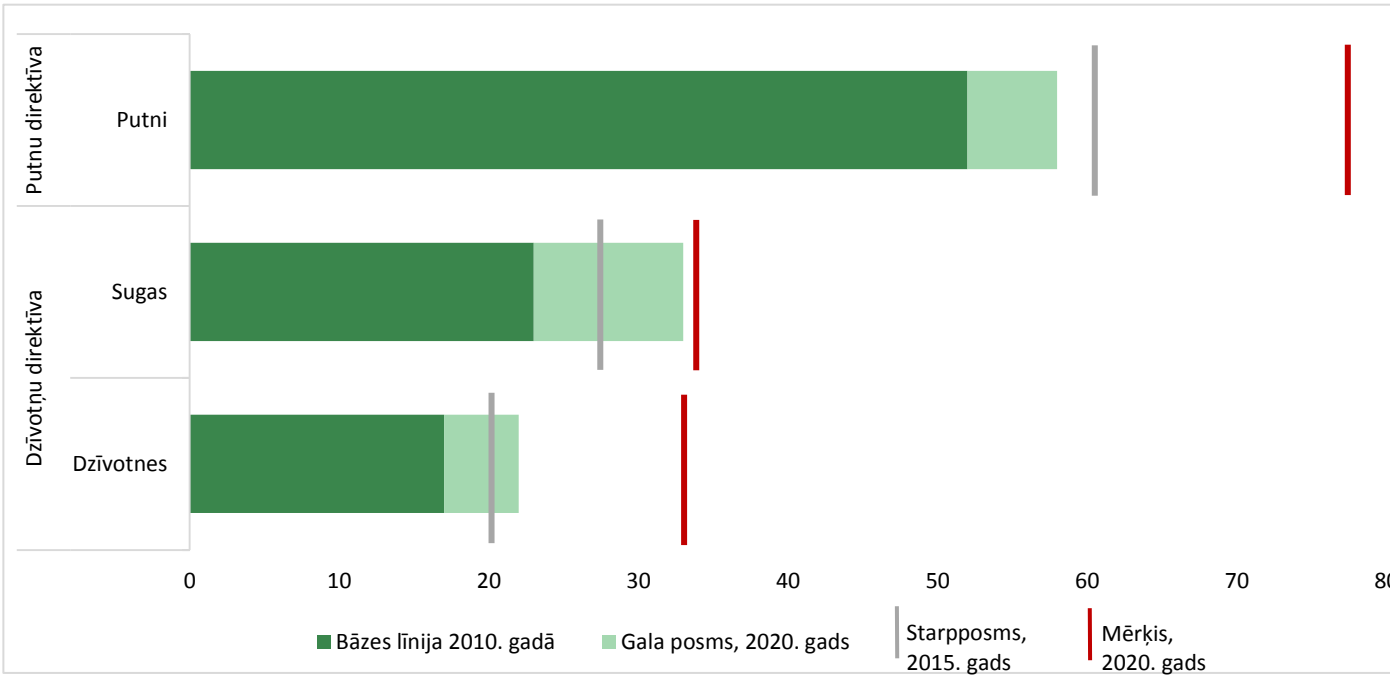
3.1. Bioloģiskās daudzveidības stratēģijas 2020. gadam 1. mērķa izpildes progress

Pamatojoties uz dalībvalstu sniegto informāciju šā novērtējuma vajadzībām, tika noteikts bioloģiskās daudzveidības stratēģijas 2020. gadam[14] 1. mērķa izpildes progress. Mērķis bija apturēt visu ES dabas aizsardzības tiesību aktos iekļauto sugu un dzīvotņu stāvokļa pasliktināšanos un panākt to stāvokļa ievērojamu un izmērāmu uzlabošanos, lai līdz 2020. gadam nodrošinātu (salīdzinājumā ar 2010. gada novērtējumiem):

[14] Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai *"Mūsu dzīvības garantija, mūsu dabas kapitāls – ES bioloģiskās daudzveidības stratēģija līdz 2020. gadam"* (COM(2011) 244 galīgā redakcija).

- par 100 % vairāk dzīvotņu novērtējumu ar labvēlīgu vai uzlabojošos saglabāšanās stāvokli (t. i., 34 % no kopējā skaita);
- par 50 % vairāk sugu novērtējumu, ko veic saskaņā ar Dzīvotņu direktīvu, ar labvēlīgu vai uzlabojošos saglabāšanās stāvokli (35 %); kā arī
- par 50 % vairāk sugu novērtējumu, ko veic saskaņā ar Putnu direktīvu, ar drošu vai uzlabojošos populācijas stāvokli (78 %).

8. attēls. Progress 1. mērķa sasniegšanā (izteikts % no novērtējumiem)

Piezīme. Katrā joslā ir norādīta procentuālā daļa no novērtējumiem ar labu vai uzlabojošos stāvokli.

2020. gada mērķu sasniegšanā, salīdzinot ar 2010. gada bāzes līniju, bija vērojams ierobežots progress. Izņēmums ir sugas, kas nav putni, – attiecībā uz tām šis mērķis tika gandrīz sasniegts. Tomēr uzlabojumi nekompensē dažu dzīvotņu un sugu stāvokļa turpmāku pasliktināšanos. Saskaņā ar 2019. gadā paziņotajiem datiem to sugu un dzīvotņu īpatsvars, kuru tendences pasliktinās, ir pat nedaudz pieaudzis: putniem – no 20 % līdz 23 %, pārējām sugām – no 22 % līdz 26 % un dzīvotnēm – no 30 % līdz 32 %.

Novērtējumos nav sasniegts 2020. gada mērķis panākt labvēlīgu vai labāku novērtējumu 34 % dzīvotņu (starpība ir 12 pp). Tomēr 2020. gada apakšmērķis 35 % attiecībā uz sugām, kas nav putni un kuru stāvoklis ir labvēlīgs vai uzlabojas, tika gandrīz sasniegts (trūkst 2 procentpunkti). Attiecībā uz putnu populāciju ir vērojamas jauktas tendences – no 2010.

līdz 2015. gadam palielinājās to sugu skaits, kuru stāvoklis bija drošs un uzlabojās, taču no 2015. līdz 2020. gadam tas nedaudz samazinājās (3 pp), kā rezultātā starpība līdz 78 % mērķim ir vairāk nekā 20 pp. Tādējādi bioloģiskās daudzveidības stratēģijas 2020. gadam 1. mērķis netika sasniegts.

3.2. Uzlabojumi dalībvalstīs

Ir zināms, ka "saglabāšanās stāvoklis" mainās lēnām, un tāpēc tas nav īpaši jutīgs īstermiņa uzlabojumu rādītājs. Turklāt ES līmeņa novērtējumi var neuzrādīt uzlabojumus atsevišķās dalībvalstīs. Tāpēc pozitīvas un stabilizējošas tendences valsts līmenī (kur tendence patiešām mainās no krituma iepriekšējā pārskata periodā līdz stabilam rādītājam pašreizējā periodā) liecina par pozitīvu attīstību, kas jāņem vērā un jāanalizē papildus pozitīvajām stāvokļa izmaiņām.

Vidēji 6 % dalībvalstu valsts/reģionālo dzīvotņu novērtējumu konstatēti uzlabojumi, visbiežāk attiecībā uz mežiem un saldūdens dzīvotnēm (10 % no visiem novērtējumiem grupā), virsājiem un krūmājiem (7 %), augstajiem purviem, dumbrājiem un zemajiem purviem un kāpu dzīvotnēm (6 %). Kā piemērs piekrastes dzīvotņu uzlabojumiem ir jāmin Baltijas piekrastes pļavas Somijā.

Tāpat uzlabojumi konstatēti vidēji 6 % no visiem valsts/reģionālajiem novērtējumiem par sugām, kas nav putni. Visvairāk uzlabojumu ir attiecībā uz zīdītājiem (9 % no visiem reģistrētajiem zīdītāju novērtējumiem konstatēti uzlabojumi), zivīm (8 %) un vaskulārajiem augiem (5 %). Piemēram, zīdītāju grupā tie ir bebri (*Castor fiber*), pelēkie roņi (*Halichoerus grypus*) un plankumainie roņi (*Phoca vitulina*).

Attiecībā uz putniem uzlabojumi valstu līmenī tiek definēti atšķirīgi, jo nav pieejams valstu novērtējums par saglabāšanās stāvokli un stāvokļa tendenci. Tāpēc pozitīva īstermiņa populācijas tendence vai stabilizācija pēc negatīvas ilgtermiņa tendences iepriekšējā valsts ziņojumā tiek uzskatīta par uzlabojumu. Pavisam 2148 dalībvalstu ziņojumos konstatēti uzlabojumi saskaņā ar iepriekš minētajiem kritērijiem. Kopumā tas atbilst 397 putnu (pa)sugām, kurām uzlabojumi konstatēti vismaz vienā dalībvalstī vismaz vienā ziņojumā iekļautajā sezonā. Aptuveni 44 % no visiem putniem ar uzlabošanās tendencēm ir migrējošie ūdensputni[15]. Saskaņā ar ES Jūras stratēģijas pamatdirektīvu daudzas no šīm sugām arī tiek klasificētas kā jūras sugas, un uz tām attiecas 33 % no visiem uzlabojumiem. Aptuveni 9 % uzlabojums vērojams gan lauku, gan mežu putnu sugām. Uzlabojumi ir konstatēti attiecībā uz tādām putnu sugām kā jūras ērglis (*Haliaeetus albicilla*), dzērve (*Grus grus*), sarkanā klija (*Milvus milvus*) un lielais baltais gārnis (*Ardea alba*).

3.3. Progress datu kvalitātes jomā

Lai novērtētu progresu saglabāšanās stāvokļa jomā, visās dalībvalstīs ir jābūt piemērotām monitoringa sistēmām. Tomēr daudzos gadījumos paziņotās informācijas avots ir daļējie apsekojumi, kas veikti citiem mērķiem. Dažos gadījumos dalībvalstu rīcībā nav piemērotu

[15] Uz to attiecas Nolīgums par Āfrikas un Eirāzijas migrējošo ūdensputnu aizsardzību (*AEWA*)).

datu, un tās paļaujas uz ekspertu atzinumiem. Attiecībā uz Dzīvotņu direktīvas dzīvotnēm un sugām – vairāk nekā 40 % no paziņotās informācijas ir iegūti no daļējiem apsekojumiem un vairāk nekā 20 % ir balstīti tikai uz ekspertu atzinumiem. Attiecībā uz datiem par putniem – vairāk nekā 30 % informācijas ir iegūti daļējos apsekojumos un vairāk nekā 15 % ir balstīti uz ekspertu atzinumiem. Šī ziņojumu sniegšanas kārta liecina par joprojām pastāvošajiem ierobežojumiem nepietiekamu vai nepilnīgu datu dēļ (lai gan dažādās dalībvalstīs ļoti atšķirīgā apmērā un mazākā apmērā nekā 2015. gadā). Neraugoties uz to, šeit sniegtajiem datiem ir būtiska nozīme ES dabas stāvokļa novērtēšanā, un tie nodrošina stingru pamatu pārskatu, novērtējumu un īstenošanas uzlabošanai, lai varētu sasniegt mērķus, kas nosprausti ES bioloģiskās daudzveidības stratēģijā 2030. gadam.

4. Noslogojuma faktori un atbildes reakcija

4.1. Noslogojuma faktori

Eiropa ir viens no visblīvāk apdzīvotajiem reģioniem pasaulē. Cilvēka darbība gadsimtiem ilgi ir veidojusi tās ainavas un lielā mērā ietekmējusi tās bioloģisko daudzveidību, piemēram, tādas daļēji dabiskas dzīvotnes kā plašas siena pļavas un daļēji dabiskas sausās pļavas. Tomēr cilvēku darbība ir izraisījusi arī daudzu vietējo sugu un dzīvotņu veidu pasliktināšanos un samazināšanos – īpaši (un daudz ātrākā tempā) pēdējo 100 gadu laikā.

Dalībvalstis ziņoja par galvenajiem sugu zuduma un dzīvotņu degradācijas cēloņiem katrai sugai un dzīvotnei. Kopumā tās iesniedza 67 000 ierakstu, izmantojot sarakstu ar 203 atsevišķiem noslogojuma faktoriem 15 kategorijās (no "A-lauksaimniecība" līdz "X-cits").

9. attēls. 1. līmeņa noslogojuma kategoriju sadalījums starp dzīvotnēm, putniem un citām sugām

Visbiežāk ziņotais noslogojums gan attiecībā uz dzīvotnēm, gan sugām ir saistīts ar lauksaimniecību, kas atspoguļo lauksaimniecības zemes izmantošanas relatīvo mērogu un izmaiņas lauksaimniecības praksē (lauksaimniecības intensifikācija un atteikšanās no ekstensīvās lauksaimniecības). Ekstensīva lauksaimniecība rada un saglabā daļēji dabiskas dzīvotnes ar daudzveidīgu faunu un floru. Tomēr kopš 20. gadsimta 50. gadiem, lauksaimniecībai kļūstot aizvien intensīvākai un specializētākai, arvien vairāk samazinās bioloģiskā daudzveidība. Vissmagāk ir skartas pļavas, saldūdens dzīvotnes, virsāji un krūmāji, augstie purvi, dumbrāji un zemie purvi. Īpaši apdraudētas ir daļēji dabiskās dzīvotnes, kas atkarīgas no lauksaimniecības[16], piemēram, pļavas, turklāt to saglabāšanās stāvoklis ir ievērojami sliktāks nekā citiem dzīvotņu veidiem, kas nav atkarīgi no lauksaimniecības (45 % novērtētas kā sliktas, salīdzinot ar 31 % citām dzīvotnēm). Lauksaimniecības dzīvotņu novērtējumi salīdzinājumā ar 2015. gadu uzrāda vispārēju saglabāšanās stāvokļa pasliktināšanos: labs stāvoklis ir samazinājies no 14 % līdz 12 %, savukārt slikts stāvoklis ir palielinājies no 39 % līdz 45 %. Tikai 8 % lauksaimniecības dzīvotņu ir vērojama uzlabojumu tendence, savukārt 45 % – pasliktināšanās. Tāpat tiek negatīvi ietekmētas arī daudzas putnu, rāpuļu, molusku, abinieku, posmkāju un vaskulāro augu sugas, un lauksaimniecības zemju bioloģiskā daudzveidība turpina samazināties.

[16] *Halada, L., Evans, D., Romão, C. and Petersen, J. E.* (2011), *Which habitats of European importance depend on agricultural practices?, Biodiversity and Conservation*, 20(11) 2 365–2 378.

Kopumā visās kategorijās hidroloģisko režīmu izmaiņas (tostarp daudzfunkcionālas izmaiņas kategorijā "K-Ūdens režīmu izmaiņas" un uz citām kategorijām, piemēram, "A-lauksaimniecība", attiecinātās hidroloģiskās izmaiņas) ir otrs visbiežāk ziņotais noslogojuma veids, kam seko urbanizācija un piesārņojums:

- noslogojuma faktori, kas saistīti ar ūdens režīma izmaiņām, izriet no vairākiem avotiem. Piemēram, lauksaimniecības zemes nosusināšanas pasākumi un hidroelektrostacijas veido 14 % un 13 % no visiem ar hidroloģiju saistītajiem noslogojumiem. Nav pārsteigums, ka šīs kategorijas noslogojuma faktori ir īpaši būtiski ne tikai saldūdens dzīvotnēm un zivju sugām, bet arī ar oglekli bagātām ekosistēmām, piemēram, augstajiem purviem, dumbrājiem un zemajiem purviem;
- pie galvenajiem noslogojuma faktoriem, kas saistīti ar urbanizāciju, ir pieskaitāmi sporta, tūrisma un atpūtas pasākumi, un tie jo īpaši ietekmē jūras/piekrastes dzīvotnes. Dabiskas un daļēji dabiskas zemes pārveidošana par apbūves vai atpūtas zonām galvenokārt ietekmē pļavu dzīvotnes un mežus; kā arī
- piesārņojums ir galvenais noslogojuma faktors daudzām dzīvotnēm un sugām, un lauksaimnieciskā darbība rada gandrīz pusi (48 %) no piesārņojuma izraisītā noslogojuma, kam seko jauktu avotu piesārņojums (28 %, kā ziņots kategorijā "J-piesārņojums") un urbanizācija (21 %).

Noslogojuma kategorijām ir atšķirīga relatīvā ietekme uz dzīvotnēm un sugu grupām:

- kā izriet no ziņojumiem, mežsaimniecības darbības ir otra lielākā sugu noslogojuma kategorija, kas īpaši ietekmē posmkājus, zīdītājus un nevaskulāros augus. Saskaņā ar ziņojumiem daudzas no mežu resursiem atkarīgas sugas ietekmē nokaltušu, mirušu un vecu koku aizvākšana (tostarp sanitārās cirtes), mežu apsaimniekošana, kas ietver veco mežaudžu samazināšanu, un kailcirtes. Mežsaimniecība ir arī dominējošā noslogojuma faktoru grupa, kas norādīta ziņojumos attiecībā uz lielāko daļu no I pielikumā norādītajiem meža tipiem, kuriem konstatēta saglabāšanās stāvokļa pasliktināšanās salīdzinājumā ar 2015. gadu: labs stāvoklis samazinājās no 16 % līdz 14 % un slikts stāvoklis palielinājās no 27 % līdz 31 %;
- sugu izmantošana ir vislielākais apdraudējums ziemojošajiem un migrējošajiem putniem; tā ietver nelikumīgu šaušanu vai nogalināšanu, medības un nejaušu nogalināšanu. Saskaņā ar jaunākajiem pētījumiem, kas veikti 26 Eiropas valstīs, katru gadu tiek nomedīti vismaz 52 miljoni putnu[17]. Citas sugas, kuras ietekmē izmantošana, ir zivis, zīdītāji un rāpuļi. Zivis ir viena no visvairāk skartajām grupām jūras[18] un saldūdens zvejas dēļ. Ietekme uz zīdītājiem ir divējāda:
    - nelikumīgi nogalināti visbiežāk tiek lielie sauszemes zīdītāji, piemēram, vilks (*Canis lupus*), Eirāzijas lūsis (*Lynx lynx*) un Eirāzijas ūdrs (*Lutra lutra*);

[17] *Hirschfeld, A. et al.* (2019), *Bird-hunting in Europe: an analysis of bag figures and the potential impact on the conservation of threatened species*, *British Birds:* 153-166.

[18] Dzīvotņu direktīvā ir maz iekļautas jūras zivis (vien dažas anadromo zivju sugas).

- mazos vaļveidīgos, piemēram, parastos delfīnus (*Delphinus delphis*) un cūkdelfīnus (*Phocoena phocoena*), galvenokārt apdraud piezveja ar zvejas rīkiem un citas ar ieguvi saistītas darbības jūrā, piemēram, plēsēju populācijas samazināšana un sugu traucēšana; jūras zīdītājus nereti ietekmē arī piesārņojums no dažādiem avotiem, kuģu un prāmju līniju darbība (zemūdens trokšņa un kuģu triecienu dēļ), kā arī militāras operācijas (sadursmes ar kuģiem, militāro hidrolokatoru izraisīti traucējumi);

- hidroelektrostacijas ir vissvarīgākais ar enerģētiku saistītā noslogojuma avots migrējošajām un saldūdens zivīm. Vēja, viļņu un plūdmaiņas enerģijas radītais noslogojums apdraud daudzas sugas, turklāt putni ir īpaši neaizsargāti arī pret elektrības un sakaru pārraides infrastruktūru. Atjaunojamās enerģijas paplašināšana ir svarīgākā ES rīcībpolitika, kas palīdzētu risināt klimata pārmaiņas (kuras būtiski un aizvien vairāk ietekmē bioloģisko daudzveidību), taču neatbilstoši izstrādāti un nepiemērotā vietā īstenoti pasākumi var radīt papildu noslogojumu aizsargājamām sugām un dzīvotņu veidiem;

- invazīvas svešzemju sugas (ISS) rada nopietnu un pieaugošu apdraudējumu vietējai Eiropas florai un faunai. To ietekme kopš iepriekšējā pārskata perioda ir ievērojami palielinājusies. "Invazīvās sugas, kas rada bažas Savienībai"[19] veido aptuveni 20 % no šajā kategorijā paziņotajiem noslogojuma faktoriem, turklāt tiek ziņots par daudz lielāku ietekmi, ko rada ISS, kuras vēl nav iekļautas to invazīvo svešzemju sugu sarakstā, kas rada bažas Savienībai. ISS vairāk ietekmē dzīvotnes, nevis sugas, taču ir zināms, ka tām ir tieša ietekme uz noteiktām putnu, abinieku, zivju un vaskulāro augu sugām;

- lai gan par klimata pārmaiņām netika ziņots kā par īpaši nozīmīgu noslogojuma faktoru 2013.–2018. gadā, nākotnes scenāriji[20] paredz, ka tās dramatiski ietekmēs Eiropas augus un dzīvniekus un daudzās teritorijās izraisīs paātrinātu bioloģiskās daudzveidības samazināšanos un pārtuksnešošanos. Ziņojumos visbiežāk minētais noslogojuma faktors saistībā ar klimata pārmaiņām ir sausums un nokrišņu samazināšanās; uz šīm parādībām attiecas 5 % no visiem paziņotajiem noslogojuma faktoriem, kas skar abiniekus.

4.2. Atbildes reakcija (saglabāšanas pasākumi)

Paralēli ziņojumiem par noslogojuma faktoriem dalībvalstis ziņoja arī par to, ir vai nav veikta lielākā daļa pasākumu, kas ir vajadzīgi ES nozīmes sugām vai dzīvotnēm, kurām nepieciešams noteikt *Natura 2000* teritoriju. Šādu pasākumu mērķis ir uzturēt vai atjaunot labu stāvokli sugām un dzīvotnēm, un tie ietver īpašas darbības uz vietas, lai mazinātu un

[19] Regulā (ES) Nr. 1143/2014 par invazīvu svešzemju sugu introdukcijas un izplatīšanās profilaksi un pārvaldību ir iekļauts saraksts ar invazīvām svešzemju sugām, kas rada bažas Savienībai (OV L 317, 4.11.2014., 35. lpp.).

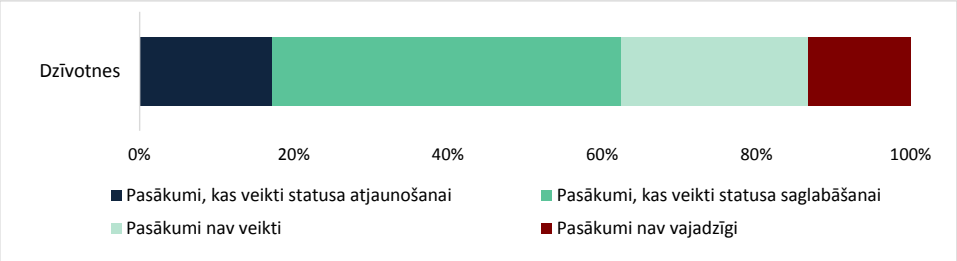
[20] Skatīt, piemēram: *IPBES* (2018), *The IPBES regional assessment report on biodiversity and ecosystem services for Europe and Central Asia*, *Rounsevell, M. et al. Secretariat of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services, Bonn*, Vācija, 892 lpp.

novērstu iepriekšējo un pašreizējo noslogojuma faktoru ietekmi. Dalībvalstīm ir jāveic nepieciešamie *Natura 2000* teritoriju saglabāšanas pasākumi.

Dalībvalstu ziņojumos norādīts, ka:

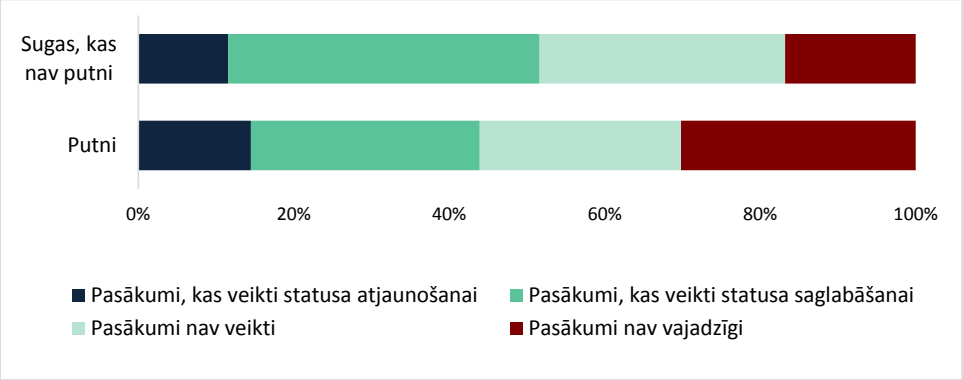
- vairums pasākumu tiek īstenoti gan *Natura 2000* tīklā, gan ārpus tā;
- aptuveni 60 % dalībvalstu dzīvotnēm tika veikti nepieciešamie pasākumi, galvenokārt, lai saglabātu pašreizējo statusu vai atjaunotu dzīvotņu struktūru un funkcijas; tikai 4 % no paziņotajiem pasākumiem tikai veikti dzīvotņu platības palielināšanas vajadzībām;
- līdz šim visvairāk īstenotie pasākumi ir saglabāšanas pasākumi lauksaimniecības teritoriju uzturēšanai piemērotā ekoloģiskā stāvoklī, tādējādi reaģējot uz lauksaimnieciskās darbības izraisīto ietekmi;

10. attēls. Dzīvotņu saglabāšanas pasākumu īstenošanas stāvoklis (% no visiem dalībvalstu veiktajiem dzīvotņu veidu novērtējumiem)

- līdzīga situācija ir ar sugām. Aptuveni 40 % ziņojumu par putniem un 50 % ziņojumu par sugām, kas nav putni, norādīts, ka pasākumi tika veikti. Vairums pasākumu, kas veikti attiecībā uz sugām, kuras nav putni, ir paredzēti to pašreizējā stāvokļa saglabāšanai. Mazākā apmērā tika veikti atjaunošanas pasākumi.

11. attēls. Sugu saglabāšanas pasākumu īstenošanas stāvoklis (% visiem dalībvalstu veiktajiem sugu novērtējumiem sugām, kurām nepieciešama teritorijas noteikšana)

Neraugoties uz dalībvalstu pasākumiem, saglabāšanās stāvoklis un tendences pārskata periodā neuzlabojās; patiesībā tie turpināja pasliktināties daudzām sugām un dzīvotņu veidiem (arī tiem, kuriem *Natura 2000* teritorijas noteikšana ir galvenais saglabāšanās nodrošināšanas mehānisms). Tāpēc ir skaidrs (un ziņojumi to apstiprina), ka dalībvalstis nav veikušas nepieciešamos saglabāšanas pasākumus (vismaz nepieciešamajā apjomā) un dažos gadījumos pat nav pienācīgi tos noteikušas.

Pasākumu efektivitātes analīze uzrāda pozitīvu korelāciju starp veiktajiem pasākumiem un labu saglabāšanās stāvokli lielākajai daļai dzīvotņu un sugu grupu. Turklāt proaktīvi atjaunošanas pasākumi (piemēram, struktūras un funkciju atjaunošana) sekmē uzlabojumus.

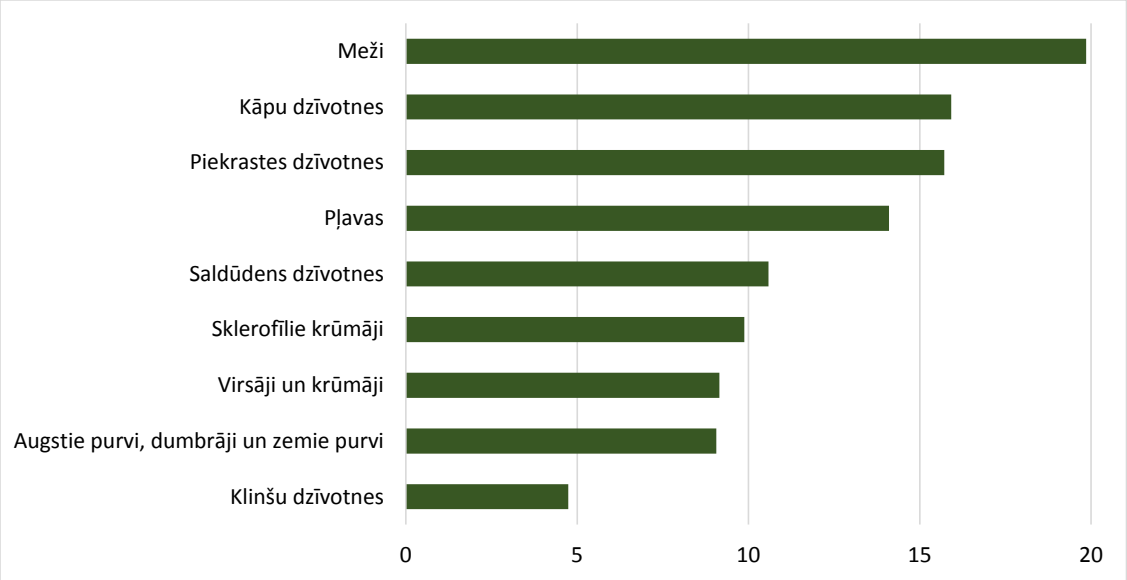
4.3. Dzīvotņu atjaunošanas nepieciešamība

Attiecībā uz dzīvotņu veidu "labs saglabāšanās stāvoklis" nozīmē to, ka tā dabiskais areāls un teritorijas platība ir pietiekami liela un tā struktūra un funkcijas ir labā stāvoklī; arī tā nākotnes izredzes ir pozitīvas. Šajā kontekstā "atjaunošana" attiecas uz:

1. dzīvotņu esošo teritoriju stāvokļa (t. i., kvalitātes) uzlabošanu, veicot mērķtiecīgus saglabāšanas pasākumus; kā arī
2. pietiekamas platības nodrošināšana, izveidojot (atjaunojot) dzīvotni (t. i., izveidojot dzīvotnes papildu teritorijas, piemēram, atjaunojot mitrāju dzīvotni no iepriekš nosusinātas lauksaimniecības zemes vai paplašinot vietējo aizsargājamo mežu dzīvotņu platību).

Novērtējot atjaunošanas prasības attiecībā uz I pielikuma dzīvotņu veidiem, redzams, ka vajadzības dzīvotņu grupās un bioģeogrāfiskajos reģionos ievērojami atšķiras.

12. attēls. To teritoriju proporcijas, uz kurām attiecas I pielikuma dzīvotņu grupas un kuras ir jāuzlabo saskaņā ar dalībvalstu ziņojumiem

Piezīme. Apvienotā Karaliste un dzīvotne 8310 (dabiskās alas) no aprēķiniem tika izslēgtas.

Daži galvenie novērtējuma secinājumi ir šādi:

- tiek lēsts, ka aizsargājamo dzīvotņu platība, kurai ir nepieciešami uzlabojumi, vidēji ir aptuveni 215 000 km^2 (jeb 5 % no ES–27[21] teritorijas). Vislielākās vajadzības ir mežiem, kur nepieciešami uzlabojumi aptuveni 19,5 % no teritorijas (aptuveni 100 000 km^2), kam seko piekrastes dzīvotnes ar 16 % (aptuveni 46 000 km^2), pļavas ar 13,5 % (aptuveni 33 000 km^2), saldūdens dzīvotnes ar 10,5 % (aptuveni 13 500 km^2) un augstie purvi, dumbrāji un zemie purvi ar 9 % (aptuveni 10 900 km^2);
- lai nodrošinātu visu dzīvotņu veidu ilgtermiņa dzīvotspēju, ir jāizveido (jāpārveido) vismaz 11 000 km^2 no I pielikumā norādītajām dzīvotnēm, papildinot esošo teritoriju. Dzīvotņu grupas ar vislielākajām teritorijām, kuras nepieciešams izveidot (pārveidot), ir meži (4600 km^2), pļavas (1900 km^2), augstie purvi, dumbrāji un zemie purvi (1700 km^2) un piekrastes dzīvotnes (1400 km^2). Kopumā tas attiecas uz 1–1,5 % no visu šo dzīvotņu grupu kopējās esošās platības;
- bioģeogrāfiskie reģioni, kuros visvairāk nepieciešams uzlabot esošo dzīvotņu stāvokli, ir kontinentālais, Vidusjūras un Atlantijas reģions, Atlantijas jūras vide un boreālais reģions;
- daudzas I pielikumā uzskaitītās dzīvotnes, kurām nepieciešama atjaunošana, ir īpaši bagātas ar oglekli, tāpēc tās piedāvā ievērojamu potenciālu oglekļa uzkrāšanai un piesaistīšanai virszemes un pazemes biomasā un augsnē. Nepieciešams uzlabot

[21] Atjaunošanas vajadzību aprēķinos nav iekļauta Apvienotā Karaliste.

aptuveni 16 % no šīm ar oglekli bagātajām teritorijām (154 000 km^2). Tās atjaunojot un uzturot, varētu ievērojami sekmēt klimata pārmaiņu mazināšanu; kā arī

- tā kā monitoringa dati nav pietiekami, iespējams, ka atjaunojamo I pielikumā norādīto dzīvotņu teritorijas ir daudz lielākas nekā pašreizējās aplēses. Nepieciešams nodrošināt ar oglekli un dabas resursiem bagātu teritoriju, apsaimniekošanas ietekmes, dzīvotņu stāvokļa un citu faktoru visaptverošu kartēšanu, lai informētu lēmumu pieņēmējus par atjaunošanas prioritātēm. Tāpat ir jārisina jautājums par putnu un citu sugu atjaunošanas vajadzībām, taču šādi dati pašlaik netiek ziņoti.

5. *Natura 2000* tīkla nozīme

Natura 2000 tīklu veido īpašas aizsargājamās teritorijas (ĪAT), kas ir klasificētas saskaņā ar Putnu direktīvu, un īpaši aizsargājamas dabas teritorijas (ĪADT), kas noteiktas saskaņā ar Dzīvotņu direktīvu[22]. Tas ir lielākais saskaņotais aizsargājamo teritoriju tīkls pasaulē un ir galvenais ES instruments aizsargājamo dzīvotņu un sugu saglabāšanās stāvokļa uzturēšanai/atjaunošanai.

2019. gada beigās *Natura 2000* aptvēra 27 852 teritorijas ar 1 358 125 km^2 lielu platību. Tā aptvēra 17,9 % no ES sauszemes teritorijas un 9,7 % no tās jūras ūdeņiem. Pārklājums dažādās dalībvalstīs ievērojami atšķiras: tās zemes pārklājums svārstās no 8 % Dānijā līdz 38 % Slovēnijā un jūras pārklājums – no 2 % Itālijā līdz 46 % Vācijā[23].

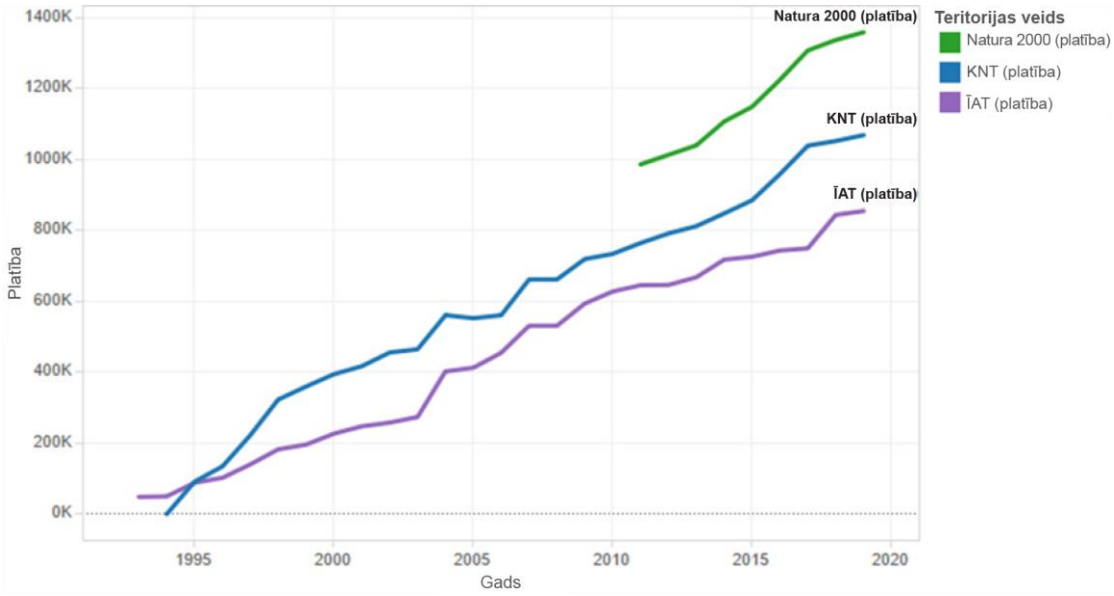
Kopš pēdējā pārskata perioda:

- jūras tīkla platība ir divkāršojusies;
- noteikto ĪADT skaits ar 7262 jauniem nosaukumiem ir vairāk nekā divkāršojies; kā arī
- ievērojami ir palielinājies to paziņoto teritoriju skaits, kurās tiek īstenoti visaptveroši pārvaldības plāni.

[22] Saskaņā ar Dzīvotņu direktīvu dalībvalstis ierosina "Kopienai nozīmīgas teritorijas" (KNT), kuras Komisija iekļauj bioģeogrāfiskajos sarakstos. Pēc tam dalībvalstīm ir seši gadi, lai nozīmētu KNT par ĪADT.

[23] Šie skaitļi attiecas uz jūras apgabaliem 200 jūras jūdžu attālumā no krasta līnijas; tie neietver *Natura 2000* teritorijas paplašinātajā kontinentālajā šelfā (attiecas uz Īriju, Portugāli un Apvienoto Karalisti).

13. attēls. *Natura 2000* tīkla kopējā platība km², 1993.–2019. gads

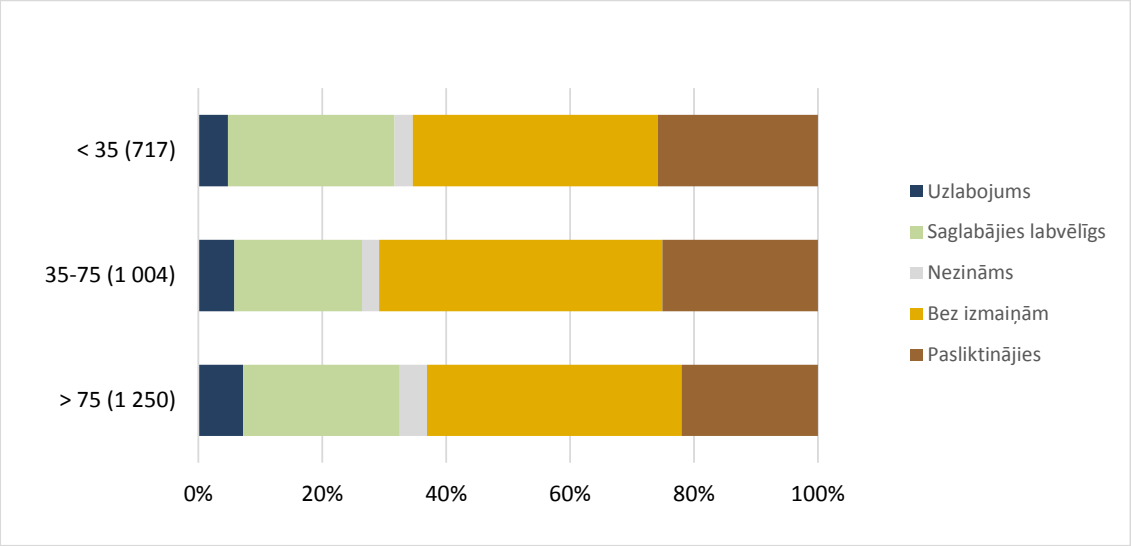
Piezīme. Skaitļi attiecas uz ES–28, un ietver ĪAT, KNT, ĪADT un ierosinātās KNT (kopā veidojot zilo KNT līniju). Daudzos gadījumos *Natura 2000* teritorijas (daļēji vai pilnībā) ir gan ĪAT, gan ĪADT/KNT. Sakarā ar ĢIS datu apstrādes ierobežojumiem *Natura 2000* platības sistemātiski aprēķini tika uzsākti tikai pēc 2010. gada.
Avots: *Natura 2000* datu bāzes.

5.1. Natura 2000 *efektivitāte*

Pašreizējie ziņojumi nesniedz informāciju, kas ļautu tieši salīdzināt sugu un dzīvotņu saglabāšanās stāvokli *Natura 2000* teritorijā un ārpus tās. Tāpēc tika pārbaudīti citi potenciālie efektivitātes rādītāji, piemēram, saikne starp sugu un dzīvotņu pārstāvību tīklā un to proporcija, kas uzrāda labu stāvokli vai uzlabošanās tendences. Uz dalībvalstu novērtējumiem balstītie rezultāti liecina, ka:

- sugām un dzīvotnēm vidēji ir labāks saglabāšanās stāvoklis, ja to dzīvotņu teritorija vai populācija tīklā ir labi pārstāvēta (> 75 %), salīdzinot ar tām sugām vai dzīvotnēm, kuras ir mazāk pārstāvētas. Tas ir vislabāk redzams kāpu dzīvotņu un mežu, kā arī abinieku un zivju gadījumā; kā arī
- dzīvotņu veidi ar augstu pārstāvību (> 75 %) *Natura 2000* teritorijās uzrāda (nedaudz) lielākus uzlabojumus un mazāku stāvokļa pasliktināšanos nekā mazāk pārstāvētie dzīvotņu veidi. Ņemot vērā ziņojumā minētos uzlabojumus vairāk nekā 8 % apjomā, *Natura 2000* tīkla pārklājums vislabvēlīgāk ietekmējis augstos purvus, dumbrājus un zemos purvus. Visbūtiskākos uzlabojumus uzrādīja tīklā plaši aizsargātas dzīvotnes, piemēram, sausie Atlantijas piekrastes virsāji ar *Erica vagans* un piekrastes kāpas ar *Juniperus* sugām.

14. attēls. I pielikuma dzīvotņu saglabāšanās stāvokļa un tendenču izmaiņas dažādās *Natura 2000* pārklājuma klasēs (<35 %, 35 %–75 %, >75 %)

Piezīme. "Uzlabojums" attiecas uz neapmierinošiem vai sliktiem novērtējumiem, kas uzlabojās vai kļuva labi, "saglabājies labvēlīgs" attiecas uz novērtējumiem, kas saglabāja savu labo stāvokli, "bez izmaiņām" attiecas uz neapmierinošiem vai sliktiem novērtējumiem, kuriem netika konstatēta uzlabošanās vai pasliktināšanās, "pasliktinājies" attiecas uz neapmierinošiem vai sliktiem novērtējumiem, kuri turpināja pasliktināties vai kuru stāvoklis mainījās no laba uz neapmierinošu vai sliktu, un "nezināms" attiecas uz vērtējumiem bez tendences. Novērtējumu skaits katrā grupā ir norādīts iekavās. Kopējais novērtējumu skaits ir 2970.

Kopumā paziņotā informācija neļauj izdarīt galīgos secinājumus par *Natura 2000* tīkla efektivitāti. Tas jo īpaši ir saistīts ar ierobežoto monitoringu, proti, ierasto praksi uzraudzīt tikai *Natura 2000* teritoriju izlasi. Lai apmierinoši novērtētu ar *Natura 2000* saistīto pasākumu efektivitāti, monitoringā būtu jāiekļauj vairāk datu par tīklā un ārpus tā esošajām teritorijām, kā arī par saglabāšanas pārvaldības kvalitāti.

Neraugoties uz dažām pozitīvām norādēm par to, ka tīkls sekmē saglabāšanās stāvokli, pieejamā informācija ļauj pamatoti uzskatīt, ka tā potenciāls vēl nav pilnībā apgūts un ka joprojām ir jānovērš būtiskas nepilnības īstenošanā.

6. Secinājumi un perspektīva

Šis saglabāšanās stāvokļa novērtējums ir lielākā un pilnīgākā dabas veselības pārbaude, kāda jebkad veikta ES. Tas nodrošina stingru pamatu, lai izvērtētu dabas direktīvu īstenošanu, un uzticamus atsauces datus progresa mērīšanai saskaņā ar jauno bioloģiskās daudzveidības stratēģiju 2030. gadam.

Novērtējums liecina, ka ES vēl nav izdevies apturēt ES apdraudēto aizsargājamo dzīvotņu veidu un sugu samazināšanos. Joprojām pastāv galvenie zemes un ūdens izmantošanas

noslogojuma faktori, kas ir izraisījuši dabas degradāciju, kā rezultātā lielā mērā nav sasniegts 2020. gada mērķis apturēt un ievērojami samazināt sugu un dzīvotņu stāvokļa pasliktināšanās tendenci.

Iedvesmojoši veiksmes stāsti no visām dalībvalstīm liecina, cik daudz var panākt ar mērķtiecīgu rīcību un izmantojot atbalsta iniciatīvas saskaņā ar ES *LIFE* programmu[24] vai kopējās lauksaimniecības politikas īpašās agrovides shēmas. Tomēr šie panākumi nav gūti pietiekamā apmērā.

Pēdējo 6 gadu laikā panāktais progress abu direktīvu īstenošanā (ievērojama *Natura 2000* tīkla paplašināšana un vairāk teritoriju ar pārvaldības plāniem) nav bijis pietiekams, lai uzlabotu saglabāšanās stāvokli. Pilnībā funkcionāla aizsargājamo teritoriju tīkla izveide joprojām ir nepilnīga, it īpaši jūras vidē. Turklāt daudzās teritorijās vēl ir jāīsteno nepieciešamie saglabāšanas pasākumi, pamatojoties uz skaidri noteiktiem saglabāšanas mērķiem. Nav īstenotas nepieciešamās investīcijas dabā, cita starpā atjaunošanas vajadzībām aizsargājamo teritoriju tīklā un ārpus tā. Dabas prasības nav pietiekami iekļautas galvenajās ar zemes un ūdens izmantošanu saistītajās rīcībpolitikās, lai novērstu negatīvo ietekmi, ko var radīt tādas nozares kā lauksaimniecība un mežsaimniecība. Joprojām ir jāsaskaņo un jāievieš zvejniecības pārvaldības pasākumi daudzām *Natura 2000* jūras teritorijām. Turklāt klimata pārmaiņas rada arvien lielāku apdraudējumu, un paredzams, ka strauji palielināsies to ietekme, kā arī tieša un netieša ietekme uz sugām un dzīvotnēm, piemēram, zemes izmantojuma un dzīvotņu atrašanās vietas vai kvalitātes izmaiņu rezultātā.

Šis novērtējums uzsver nepieciešamību pēc būtiski aktīvākas rīcības, ja vēlamies līdz 2030. gadam panākt Eiropas bioloģiskās daudzveidības atveseļošanu, kā paredzēts jaunajā bioloģiskās daudzveidības stratēģijā[25]. Pretējā gadījumā nepārtraukti samazināsies ne tikai mūsu kopīgais dabas mantojums, bet arī tā nodrošinātie nepieciešamie pakalpojumi, kas galu galā ir cilvēku veselības un labklājības pamats.

Jaunā bioloģiskās daudzveidības stratēģija līdz 2030. gadam nodrošina nepieciešamo pamatu šīm pārveidojošajām pārmaiņām. Kopā ar citām zaļā kursa iniciatīvām tajā ir izklāstīta ļoti vērienīga un praktiska rīcības programma, kuras mērķis cita starpā ir paplašināt ar likumu aizsargātu un efektīvi apsaimniekotu teritoriju pārklājumu, vienlaikus piedāvājot plānu ES dabas atjaunošanai.

Šis dabas novērtējums uzsver ievērojamo potenciālu atjaunot aizsargājamās dzīvotnes, ņemot vērā gan to pašreizējo stāvokli, gan papildu platību, kas ir nepieciešama, lai panāktu labvēlīgu saglabāšanās stāvokli. Tas ietver ar oglekli bagātu dzīvotņu atjaunošanu, kas var nodrošināt papildu ieguvumus klimata pārmaiņu mazināšanai. Novērtējums ir tieši saistīts arī ar sekmīgas darbības novērtēšanu saskaņā ar stratēģiju, lai novērstu zemes un ūdens resursu

[24] https://ec.europa.eu/easme/en/life.

[25] Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai *"ES Biodaudzveidības stratēģija 2030. gadam. Atgriezīsim savā dzīvē dabu"* (COM(2020) 380 final), https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:52020DC0380.

plašākas izmantošanas radīto ietekmi. Īpaši šeit jāmin lauksaimniecība, ar kuru saistīts vislielākais sugu un dzīvotņu nelabvēlīgu novērtējumu skaits visās dalībvalstīs. Īstenojot stratēģiju "No lauka līdz galdam"[26], ar darbībām, kas veicina bioloģisko lauksaimniecību, samazina pesticīdu lietošanu un risku, aizsargā un atjauno augsnes ekosistēmas, kā arī palielina ainavas iezīmes lauksaimniecības zemēs, būtu jāatbalsta to sugu un dzīvotņu (arī apputeksnētāju un to dzīvotņu) atjaunošana, kas aizsargātas saskaņā ar dabas direktīvām.

Jaunajā bioloģiskās daudzveidības stratēģijā uzsvērts, ka cīņai pret bioloģiskās daudzveidības samazināšanos jābalstās uz zinātnes sasniegumiem. Dalībvalstīm jāturpina uzlabot savu monitoringa sistēmu kvalitāti un pilnīgumu, lai tās varētu izmantot turpmāko ziņojumu vajadzībām. Zemes novērošanas/attālās izpētes sistēmas, citas tehnoloģijas un rīki (piemēram, modelēšana), kā arī pētniecības/inovācijas darbības un iedzīvotāju zinātniskās darbības varētu papildināt un atbalstīt pašreizējo monitoringu un ziņošanu. Šis potenciāls ir jāpārbauda un jāizmanto, lai sekmētu ziņojošo struktūru darbu.

Nākamajam dabas stāvokļa novērtējumam ES, kas plānots 2026. gadā, vajadzētu sniegt nozīmīgu ieguldījumu dabas mērķu sasniegšanā saskaņā ar jauno bioloģiskās daudzveidības stratēģiju.

[26] Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai *"Stratēģija "No lauka līdz galdam". Taisnīgas, veselīgas un videi draudzīgas pārtikas sistēmas vārdā"*, (COM/2020/381 final), https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:52020DC0381.